

KPL 5.1 Eettisen analysoinnin näkökulmia

Eettinen tarkastelu

Arvot:

Esim. ihmisarvo, terveys, mielihyvä, koulutus, raha, suvaitsevaisuus, vapaus, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, onnellisuus, rehellisyys

Motiivit:

Esim. yksilön hyvä, taloudellinen hyöty, voittaminen, paremmat hoitotulokset

Normit:

Esim. kansainväliset sopimukset, lait, moraalinormit, sosiaaliset normit

1. Tunnista, millainen eettinen tilanne on kyseessä. Mitä erityispiirteitä kyseiseen eettiseen tilanteeseen liittyy?

2. Mieti, keitä tilanne koskee: yksilö, yhteisö, yhteiskunta ja globaali taso. Ota nämä huomioon eettisessä pohdinnassa.

3. Tarkastele toimenpiteitä ja ratkaisuja ympärillä olevien näkökulmien avulla: arvot, motiivit, normit, velvollisuudet, hyveet, seuraukset ja oikeudet.

Oikeudet:

Esim. ihmisoikeudet, lasten oikeudet, seksuaalioikeudet, potilaan oikeudet, itsemääräämisoikeus

Velvollisuudet:

Esim. velvollisuus kunnioittaa ja arvostaa toisia ihmisiä, velvollisuus huolehtia terveydestä, lääkärin velvollisuus edistää terveyttä

Seuraukset:

Esim. positiiviset ja negatiiviset seuraukset sekä yksilölle, yhteisölle, yhteiskunnalle että globaalisti

Hyveet:

Esim. ahkeruus, auttavaisuus, itsehillintä, kohtuullisuus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys, rohkeus, sinnikkyys, viisaus, empaattisuus, auttamishalu

Onko doping hyväksyttävää?

- käyttö on eettinen tilanne.
 - oikein vai väärin? Arvot, motiivit ja normit eettisen tarkastelun pohjana.
- osapuolina ovat
 - ~~urheilija~~
 - sponsorit
 - nuoret urheilijat
 - perhe
 - kanssaurheilijat
 - valmentaja
 - fanit
 - katsojat
 - lajiliitto ja kilpailujen järjestäjät
 - dopingin valmistaja
 - testaajat

- oikeinmukaisuuden etiikka
 - yleinen hyväksytty periaate, reilu peli (fair play)
 - väärin muita kohtaan käyttää ja levittää aineita
 - rikoslaki, dopingsäännöstö

- välittämisen etiikka (käyttöä selittävät inhimilliset tekijät)
 - huono itsetunto
 - tietämättömyys riskeistä ja teon seurauksista
 - voittoon kaikin keinoin, hyväksymisen tarve
 - mahdollinen painostus ja paine ulkoa (raha, maine)
- arvot (ohjaavat vastuulliseen ratkaisuun)
 - onko voitto ja kunnia tärkeämpää kuin rehellisyys ja terveys?

- vastuullisuus
 - keinotekoinen suorituskyvyn nosto ei ole hyväksyttävää muita kohtaan
 - treenikaverit, vastustajat, fanit, sponsorit ym.
 - urheilija osaa arvioida tilanteen, jos hänelle tarjotaan dopingia

 - huomioidaan terveysvaikutukset
 - fyysinen, psyykinen, sosiaalinen
 - jotta doping saadaan pidettyä kurissa, testausta kehitettävä ja käyttäjiä rangaistava (ja keskustelu jatkuu...)
 - Seuraukset?
 - ”Hyvät ja pahat”

Pohdi eutanasiaa eettisestä näkökulmasta

Eutanasia on alun perin tarkoittanut hyvää kuolemaa. Nykyään eutanasialla tarkoitetaan kuolemisen avustamista, henkilön surmaamista tämän vapaaehtoisesta ja harkitusta pyynnöstä.

Eutanasiaan liittyy monia vaikeasti ratkaistavia eettisiä näkökulmia. Ne liittyvät esimerkiksi ihmisen itsemääräämisoikeuteen (autonomia), ihmisarvoon, elämän suojeluun, elämänlaatuun, kärsimykseen tai maailmankatsomuksen lähtökohtiin.

- Onko ihmisellä oikeus päättää omasta elämästään ja kuolemastaan?
- Voidaanko määrittää, milloin elämä ei olisi enää ihmisarvoista?
- Potilaalla itsellään, lääkärillä, omaisilla ja lainsäätäjällä saattaa olla erilaisia näkemyksiä eutanasiasta.
- Lääkärit voivat joutua työssään arvoriitojen eteen: toisaalta he ovat sitoutuneet elämän suojeluun, mutta toisaalta heidän tehtäviinsä kuuluu kärsimysten lievittäminen.
- Eutanasian perusteluna esitetty kärsimys on vaikeasti arvioitavissa.
- Millainen kärsimys on riittävää kuolemisen aktiiviseksi jouduttamiseksi?
- Erilaisiin maailmankatsomuksiin liittyy erilaisia arvoja, ja näiden pohjalta voidaan tarkastella eutanasian kieltämistä tai hyväksymistä.

Yo-KYSYMYS: POHDI SEULONTATUTKIMUKSIIN LIITTYVIÄ EETTISIÄ KYSYMYKSIÄ

Seulontatutkimuksilla tarkoitetaan väestöön tai tiettyyn väestöryhmään kohdistuvia tutkimuksia tai näytteiden ottamista jonkin taudin tai sen esiasteen toteamiseksi tai taudin aiheuttajan löytämiseksi. Valtakunnallisen seulontaohjelman mukaisia tutkimuksia ovat rintasyöpäseulonta, kohdun kaulaosan syövän seulonta sekä raskauden aikaiset seulonnat (varhaisraskauden yleinen ultraäänitutkimus, sikiön kromosomi- ja rakennepoikkeavuuksien seulonta).

Eettisyyttä voidaan pohtia eri lähtökohdista, kuten seurausten, velvollisuuksien ja oikeuksien, motiivien ja tarkoitusten sekä arvojen ja arvoriistiriitojen näkökulmasta, huomioiden eri osapuolten näkemykset asiaan.

Seulontojen oikeutusta voidaan pohtia seurausten näkökulmasta:

-
- vertaamalla seulontojen hyötyjä (mm. taudin varhainen löytäminen ja hoidon aloittaminen, elämänlaadun parantuminen, kuolleisuuden vähentäminen)
 - haittoihin (mm. merkityksettömien kudosuutosten toteaminen, tarpeettoman huolen ja ahdistuksen lisääntyminen, väärän turvallisuuden tunteen syntyminen, resurssien tuhlaaminen turhiin toimenpiteisiin).

Velvollisuuksien näkökulmasta

- lähtökohtana on velvollisuus auttaa jokaista potilasta parhaalla mahdollisella tavalla, mikä voi olla hankalaa rajallisten voimavarojen vuoksi.
- seulonnoilla ei voida suoraan ehkäistä sairauksia samoin kuin esimerkiksi rokotuksilla.

- seulonnan kohteiden ja menetelmien valinta on yhteiskunnan kannalta merkittävä priorisointikysymys. Esimerkiksi rintasyöpäseulonnoissa löydetään tietty määrä kasvaimia, joista vain osa kehittyy syöväksi. →olisiko oikeampi ratkaisu sijoittaa seulontaan käytettävät resurssit johonkin muuhun ehkäisevään työhön.
-

- seulonnat perustuvat **vapaaehtoisuuteen ja ihmisen päätäntävällän kunnioittamiseen (autonomia)**. Yksilön velvollisuuden näkökulmasta voidaan pohtia, tulisiko ihmisten osallistua seulontoihin, jos näillä saavutetaan ilmeistä kansanterveydellistä hyötyä, vaikka joillakin yksilöillä seulontojen haitat saattavat olla hyötyjä suuremmat.
- ihmisellä tulisi olla oikeus samanlaiseen hoitoon ja kohteluun, riippumatta siitä onko hän käynyt seulonnoissa vai ei.

- eettiset kysymykset liittyvät myös seulontojen **tarkoituksiin ja motiiveihin**. Seulonnoilla **tavoitellaan sekä yksittäisen ihmisen että yhteiskunnan hyvää**. Seulontoihin kutsutaan oireettomia ihmisiä, jotka eivät muuten hakeutuisi terveydenhuoltoon.

 - seulonnat eivät kuitenkaan ole aukottomia, ja tutkimuksissa saadaan sekä vääriä positiivisia että vääriä negatiivisia tuloksia.
 - onko oikein järjestää seulontoja, jos ne eivät anna täyttä varmuutta sairastumisesta? Seulontatutkimusten lähtökohta on, että seulottavaan tautiin tulee olla siihen vaikuttava hoitomuoto ja mahdollisuus saada hoitoa, kun tauti todetaan.
- rintasyöpään ja kohdun kaulaosan syöpään on olemassa hoitoja, mutta sikiöseulonnoissa voidaan löytää kehitysvammoja, joille ei voida tehdä mitään.
- tällöin vanhemmat joutuvat valitsemaan abortin tai lapsen pitämisen välillä. Voidaanko seulontojen järjestäminen tulkita viestinä, että tutkimuksissa löydetty poikkeamat normaalista eivät ole toivottuja?

eettiset kysymykset liittyvät myös seulontojen **tarkoituksiin ja motiiveihin**. Seulonnoilla **tavoitellaan sekä yksittäisen ihmisen että yhteiskunnan hyvää**. Seulontoihin kutsutaan oireettomia ihmisiä, jotka eivät muuten hakeutuisi terveydenhuoltoon.

seulontoihin liittyviä eettisiä kysymyksiä voidaan tarkastella lisäksi **arvojen ja arvoristiriitojen** näkökulmasta.

miten tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus toteutuvat seuraavissa asioissa: seulontojen saatavuus, toteuttaminen, tulosten tulkinta ja seulonnan merkityksen avaaminen? Myös taloudelliset arvot saattavat rajoittaa mahdollisuuksia ihmisten tasa-arvoiseen kohteluun.